
Izpridevniški krščanski termini v knjižni normi do srede 19. stoletja

Andreja Legan Ravnikar (Ljubljana)

IZVLEČEK: V prispevku analiziramo tvorbene postopke samostalniških krščanskih terminov z besedotvorno podstavo iz pridevnika. Terminološke tvorjenke, izpričane v nabožnem slovstvu od srede 16. do druge polovice 19. stoletja, smo znotraj besedotvornopomenskih kategorij razvrščali po enakofunkcijskih obrazilnih morfemih. Pri evidentiranju smo upoštevali produktivnost tvorbe in pogostnost rabe tvorjenk v besedilih.

ABSTRACT: This article analyzes the word-formative processes of nominal Christian terms formed from adjectival bases. Terminological derivatives in religious literature from the mid-16th to the second half of the 19th century were classified within word-formative semantic categories by affixal morphemes with the same function. The classification takes into account the productivity of formation and the usage frequency of coined words in texts.

0 Izpridevniški samostalniki se po produktivnosti tvorbenih postopkov in številu obrazilnih morfemov uvrščajo za izglagolskimi in izsamostalniškimi terminološkimi tvorjenkami.¹ V mislih imamo po večini liturgične termine, t.j. tiste krščanske termine, ki so kot najstarejše zapisano slovensko tematsko besedje izpričani že v srednjeveških rokopisih.² V pisni rabi so se razmahnili najprej v osnovnih

¹ V pripravi za tisk sta dve razpravi avtorice prispevka, in sicer *Izglagolske krščanske terminološke tvorjenke v slovenskih nabožnih priročnikih do srede 19. stoletja* (Obdobja 24) in *Iz samostalniške krščanske terminološke tvorjenke v razvoju slovenskega knjižnega jezika* (Slavistična revija 55/1), ki potrjujeta to ugotovitev.

² O liturgičnih besedilih v predknjižni dobi prim. razprave M. Orožen, ki so zbrane v monografiji *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika* (1996): *Brižinski spomeniki in njihovo razmerje do stare cerkvene slovanščine*, *Brižinski spomeniki v razvoju slovenskega (knjižnega) jezika* (učinkovanje na knjižno normo in znanstveno slovenistiko), *Fran Miklošič – raziskovalec slovanske obredne terminologije*, *Liturgična terminologija v zgodovinskem razvoju osrednjega in vzhodnoslovenskega knjižnega jezika* (do konca 18. stoletja), *Molitveni obrazci starejših obdobj v osrednjeslovenskem in vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku*.

protestantskih verskih priročnikov v drugi polovici 16. stoletja, od katoliške obnove dalje (z izjemo severovzhodnega etničnega ozemlja pod ogrsko krono, kjer so tolerirali obe veroizpovedi) pa v katoliškem nabožnem slovstvu.

0.1 Jezikovno gradivo za analizo smo zbrali iz preko 40 nabožnih del, predvsem iz protestantskih in katoliških katekizmov ter katekizemskih delov lekcionarjev, deloma iz molitvenikov in obrednih besedil od srede 16. stoletja do druge polovice 19. stoletja.³ Izbrana vzorčna besedila segajo s prvo slovensko knjigo (Trubarjevim katekizmom iz leta 1550) v dobo normiranja slovenskega knjižnega jezika, zaključujejo pa se s Slomškovim katekizmom za prvošolce (prva izdaja leta 1951, druga leta 1969) v enotnem novoslovenskem knjižnem jeziku (gl. vire).⁴ Samostalniške terminološke tvorjenke iz pridevniških podstav smo po metodi izbirnega izpisa (izjemoma paberkovalno) luščili in izpisovali v sobesedilni rabi. Izkazalo se je, da je bilo sobesedilo nujno "orodje" že v prvi fazi obdelave gradiva, predvsem za prepoznavanje občutnega deleža liturgičnih terminov, ki so nastali s terminologizacijo splošnopomenovalnih izrazov.⁵ Nepogrešljivo je bilo tudi v nadaljnjem postopku razvrščanja tvorjenk po pomenskih kategorijah, ker besedotvornega pomena ni bilo vedno mogoče prepoznati oz. razložiti s pretvorbo v sinhrono določeno skladensko podstavo.

0.2 Pri besedotvorni analizi smo zato kombinirali sinhroni in diahroni metodološki pristop. Čeprav smo terminološke tvorjenke sinhrono (v istočasju) razvrščali po tvorbenih postopkih, po besedotvornih pomenih in enakofunkcijskih

³ Zglede za arhaične liturgične termine, ki so se v vezani besedi ohranjali v pesmih srednjeveškega izvora, medtem ko so jih pri liturgiji in v katehezi že opuščali, najdemo v cerkvenih pesmaricah vsaj do konca 19. stoletja, ki smo jih v tej raziskavi pustili ob strani. Zgleden primer za raziskavo je objava kopije rokopisnih besedil Tinjske pesmarice. Leta 2000 je pesmarico iz Rakol pri Tinjah na Koroškem, opremljeno z Glosarjem in jezikoslovno študijo, v samoizdaji pripravil Pavel Zdovc. Pet let kasneje je pod uredništvom M. Orožen izšla *Tinjska rokopisna pesmarica* (2005), ki poleg ponovno objavljenih pesmi, prečkovanih v sodobno pisavo, prinaša izčrpno jezikoslovno analizo cerkvenih pesmi na izrazni in pomenski ravnini.

⁴ Jezikovno gradivo je bilo zbrano za potrebe doktorskega dela *Obredna terminologija v razvoju slovenskega knjižnega jezika* (Legan Ravnika 2001/02), mentorica prof. dr. Martina Orožen, somentor prof. dr. Marijan Smolik. Če izvzamemo evidentiranje samostalniških terminoloških tvorjenk, z besedotvornega vidika še ni bilo raziskano.

⁵ Problem v vsej razsežnosti je posebej izpostavil F. Novak v monografiji o samostalniški večpomenskosti v jeziku slovenskih protestantskih piscev (2004). Pri pomenih na podlagi liturgičnih besedil je opozoril na pojav, ki smo ga tudi sami opazili pri luščenju terminološke leksike. Novak (2004, 239) je na podlagi evangelijskih odlomkov o Kristusovem življenju in beril, molitev in psalmov ugotovil ter z zgledi prikazal, da so tako rekoč vse polnopomenske besede v liturgičnih besedilih liturgični izrazi. Njihovo pomensko območje je široko, izrazi nastajajo kot nekakšni simboli, naslonjeni na metaforo ali metonimijo. Značilnost liturgičnih pomenov je, da se lahko uporabljajo v ožjem ali širšem pomenu, kar je odvisno od zmožnosti uporabnika. To so pogosto izrazi iz prilik, zgodb in imajo poleg liturgičnega tudi stvarni pomen iz vsakdanjega življenja, npr. *Kdo fo ti nai manšhi Cristufovi Vfi vbosi, nedolshni, bolni, flepi, Krulôvi, Mutci, Gobavci, préprofti, pregnani* (Krelj, Postilla slovenska, 1567, XXIa).

obrazilnih morfemih, nismo zanemarili razvojnega vidika. Posamezne tvorjene termine smo opazovali v raznočasju: kdaj so se začeli pojavljati v izbranih besedilnih virih, kakšna je bila besedotvorna podoba izpridevniških samostalnikov v nabožnih delih iz različnih obdobj (protestantizem,⁶ protireformacija in barok, razsvetljenstvo, predromantika), primerjali smo tvorjenke v pokrajinskih knjižnih različicah ter beležili izmenjave v besedotvornem sistemu krščanskih terminov v tristoletnem obdobju.

1 Samostalniške krščanske termine, ki so se iz pridevnika oblikovali po besedotvornih tvorbenih postopkih, lahko delimo na nemodifikacijske in modifikacijske tvorjenke. Toda besedotvorna analiza je pokazala, da je razmerje med njimi skoraj povsem v prid prvim, kajti izpridevniške modifikacijske izpeljanke in sestavljenke se v terminološki rabi pojavljajo le izjemoma. Tako jih bomo obravnavali skupaj, le da bomo na modifikacijsko tvorbo sproti opozarjali. Prevladujoča besedotvorna vrsta v vsaki pomenski kategoriji je izpeljava. Tvorjenke iz predložne zveze in zloženke, ki so nastale z zlaganjem iz podstav, kjer je pridevnik določujoča sestavina jedrnega samostalnika, so redke. Večina izpridevniških terminoloških tvorjenk se razvršča v dve besedotvornopomenski kategoriji: lastnost in nosilec lastnosti (živo). Tovrstne značilnosti, izpričane seveda na manjšem številu zgledov, kažejo že istovrstne tvorjenke v Brižinskih spomenikih.⁷ Znotraj posameznih besedotvornih pomenov sta praviloma produktivna dva tvorbeni vzorca, ki si konkurirata v istočasju in raznočasju. Tudi zgledi le-teh v besedilih izkazujejo najvišjo frekvenco. Tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti (neživo), kraj in čas se le izjemoma pojavljajo z več kot enim (večpomenskim) obrazilnim morfemom. Potrjene so z enim ali dvema zgledoma za dani besedotvorni vzorec, toda prav ti krščanski termini so v vseh jezikovnozgodovinskih obdobjih na celotnem slovenskem etničnem prostoru zelo stabilni.

⁶ M. Merše (1990, 171) je za obdobje slovenskega protestantizma med drugim raziskovala izmenjavo podstavno enakih, obrazilno pa različnih tvorjenk v Trubarjevih novozaveznih prevodih, npr. *zakriven – zakrit, tihost – tihota, vrabčec – vrabčič, svetovanje – svet*. Raznolikost je bila posledica pomenske neustaljenosti obrazil in tudi njihovega razvrščanja na podstavo. Ugotovila je, da je kasnejši načrtni izbor lahko rezultat predhodnega preizkušanja izrazov in različne produktivnosti obrazil.

⁷ A. Vidovič - Muha (1989) je analizirala besedotvorno tvorbo vseh polnopomenskih besed v Brižinskih spomenikih. Pri samostalniških tvorjenkah z besedotvorno podstavo iz pridevnika je izluščila tri besedotvorne pomene. Pri pregledu zgledov tvorjenk iz vzorčnih besedil, ki smo jih razdelili po besedotvornih pomenih in obrazilnih morfemih, smo ugotovili, da se krščanske terminološke tvorjenke razvrščajo le v dve najpogostejši besedotvornopomenski kategoriji: lastnost (besedotvorni vzorec izpeljave s priponskimi obrazili *-ot'a, -tvo, -stvo, -ost* in *-ot*) in nosilec lastnosti (izpeljava s priponskimi obrazilnimi morfemi *-ec, -ik* in *-in*).

1.1 Izpridevniške terminološke tvorjenke z besedotvornim pomenom lastnost ali stanje

1.1.1 Izpridevniške izpeljanke s priponskim obrazilom *-ost*

Prva in v krščanski tradiciji do današnjega dne pogosto rabljena izpridevniška krščanska tvorjenka z nenaglašnim obrazilnim morfemom *-ost*: *milost* (poimenuje liturgični in teološki pojem) je zapisana že v Brižinskih spomenikih⁸ iz 10. stoletja. Izpeljava s priponskim obrazilnim morfemom *-ost* je v terminološko rabo verjetno prišla po analogiji iz splošne leksike. Ker je abstraktni, pojmovni svet v strokovnem jeziku bolj razvit in raznolik kot v konkretnem svetu vsakodnevnih realij, se je potrdilo naše pričakovanje, da je v terminološki plasti besedja ta besedotvorni model postal še bolj produktiven, kot se izkazuje v splošni rabi.⁹ Produktivnost tvorbe in pogosta raba, kar ni nujno v premem sorazmerju, sta se vzdrževali skozi vsa obdobja jezikovne zgodovine. Manjša odstopanja se kažejo v pokrajinskoknjižnih različicah 18. stoletja.

V protestantizmu in dobi katoliške preнове se je tvorbeni model s priponskim obrazilom *-ost* potrjeval v zgledih, ki poimenujejo Bogu ljube lastnosti in kreposti protestantskega ali katoliškega vernika in (po antitezi) v poimenovanjih za grešne lastnosti, ki bodo nespovedane grešnike, predvsem pa verske nasprotnike privedle v večno pogubljenje. Naj nastejemo več primerov izpeljank (medponsko-priponske zloženke so izjema, npr. *bogarodnost*, *vsegamogočnost*): *čednost*, *čistost*, *dolžnost*, *krotkost*, *lakomnost* (prim. zgled *lakomstvo* iz Brižinskih spomenikov, kjer se na skoraj identično podstavo *lakom-* pripenja konkurenčni obrazilni morfem abstraktnih samostalnikov *-stvo*), *milost*, *modrost*, *nedolžnost*, *nemarnost*, *nevoščljivost*, *pohlevnost*, *potrpežljivost*, *pravičnost*, *prevzetnost*, *skopost*, *skrivnost*, *slobodnost*, *sramežljivost*, *svetost*, *večnost*, *zlobost* in *zlobnost*, *žalost*. Sem prištevamo tudi drugostopenjske tvorjenke s prevzeto pridevniško podstavo, kot *brumnost*, *ferbežnost*, *ferdamnost*, *zastopnost*, *žihrost*. V razsvetljenstvu se je terminološki fond ohranjal in še širil, npr. *božjost*, *brezbožnost*, *edinost*, *pobožnost*, *ponižnost*, *senagoltnost*, *trojnost*, *vsegamogočnost*,¹⁰ *zmaznost* (prim. izglagolska tvorjenka *vzmastvo* v Bri-

⁸ V besedotvornem pogledu izvirnega besedišča sta že v Brižinskih spomenikih zaznavni dve tendenci: prvi in drugi spomenik vsebujeta predvsem tvorbe, potrjene kasneje v osrednjem tipu slovenskega knjižnega jezika, npr. *verniki*, *močeniki*, *kriľateci*, drugi in delno tretji pa izpeljanke, potrjene kasneje v vzhodnoslovenskem knjižnem jeziku in v sodobnih panoskih govorih, npr. *spasitelj*, *spasenje*, *obet*, *obećanje* (Orožen 1996, 75).

⁹ Bajec (1950, 70) opozarja, da se je tvorbeni vzorec izpeljave s priponskim obrazilom *-ost* široko razmahnil in ostal zelo produktiven tudi v sodobni rabi. Izpeljanke se tvorijo od večine pridevnikov, ki se končujejo na *-dn*, od pridevnikov na *-iv*, *-av*, *-ov*, *-at*, *-en*, od večine deležnikov in od števniskih osnov. Tvorbeni vzorec je izpodrinil izpeljavo s sopomenskimi obrazilnimi morfemi *-oća*, *-oba* in *-ota*.

¹⁰ V protestantizmu je v nekaterih primerih obstajala dvojnost krajših in daljših oblik pridevnikov, npr. *stanovit* – *stanoviten*, *svojevolj* – *svojevoljen*, *zlat* – *zlaten*, *zlob* – *zloben*. Iz pridevnika *vsegamogoč* se je tvorila izpeljanka *vsegamogočnost*; iz daljše (mlajše) oblike pa imamo v razsvetljenstvu izkazano izpeljanko *vsegamogočnost* (tudi v Vorenc-Kastelčevem slovarju na prelomu iz 17. v 18. stoletje je izpričana le krajša oblika pridevnika

žinskih spomenikih). V dobi predromantike v prvi polovici 19. stoletja najdemo v katekizmih zglede tvorjenk različnih besedotvornih vrst: *bogaboječnost*, *grešnost*, *posvetnost*, *previdnost*.

V prekmurskem knjižnem jeziku 18. stoletja, v katerem se je vzdrževala evangeličanska (F. Temlin, Š. Küzmič) in katoliška knjižna tradicija (M. Küzmič), je v dani besedotvornopomenski kategoriji prevladovala izpeljava z nenaglašenim priponskim morfemom *-ost*, le zglede se, deloma zaradi drugačne narečne podstave pokrajinskega knjižnega jezika (panonska slovenščina nasproti alpski slovenščini) in delne kontinuitete s starocerkvenoslovansko terminologijo (Orožen 1996, 54), velikokrat razlikujejo. Naj navedemo le terminološke tvorjenke z različnimi besedotvornimi podstavami, npr. *batrivnost* 'tolažba' in *batrivost* 'prevzetnost', *darovitost* in *darovnost* (oboje 'darežljivost'), *dužnost*, *gizdost*, *grešnost* in *grešljivost*, *hotljivost*, *jakost*, *krepkost*, *milostivnost*, *nenavidnost*, *pogibelnost*, *pokornost*, *radost*, *skvarjenost*, *smilenost*, *spametnost*, *srditost*, *trplivost*, *vraglost*, *vernost*, *zahvalnost*. Razdvojenost, razklanost, boj med dobrim in zlim, ki je značilen za krščanski svetovni nazor, se kaže tudi v strukturi tvorjenk. Med izpeljanke s priponskim obrazilom *-ost* lahko uvrščamo drugostopenjske tvorjenke, kot *nanasitljivost* (< to, da je nenasitliv),¹¹ *nepobožnost*, *nepokornost*, *neposlušnost*, *nepravdenost*, *neskvarjenost*, *nevernost*, *nezahvalnost*. Med medponsko-priponskimi zloženkami po pogostosti rabe izstopajo termini *bogabojaznost*, *bogoliubnost*, *milosrčnost*, *vekivečnost*. V prekmurski knjižni normi se je ustalil tudi naglašeni obrazilni morphem *-óst* in njegova dvoglasniška različica *-óust*, kar je v slovarju stare knjižne prekmurščine (2006) predstavljeno kot enakovredna ali bolj oz. manj pogosta dvojica, npr. *čednost* tudi *čednóust*, *modróust* tudi *móudrost* tudi *módrost*, *nevoščenóst* in *nevoščenóust* tudi *nevouščenóst*, *skóupost* tudi *skopóust*. V vzhodnoštajerski knjižni različici se besedotvorna podstava izpeljank in (za podpičjem) zloženk deloma razlikuje, npr. *krepost*, *modrost*, *nabožnost*, *služebnost*, *smilečnost*; *krivovernost*, *vseگانazočnost*, *vsegavedočnost*.

1.1.2 Izpridevniške izpeljanke s priponskim obrazilom *-stvo*

Vzorec izpeljave s priponskim obrazilom *-stvo* ki je bil prvotno naglašen na končnici (Škrabec 1994, II, 180), je najbolj produktiven pri terminoloških samostalniških tvorjenkah iz samostalniške podstave (Legan Ravnikar 2007b). Pri tvorjenkah iz pridevniške podstave se uvršča na drugo mesto, vendar po številu zgledov bistveno zaostaja za izpeljankami z obrazilnim morfemom *-ost*. Termini iz te skupine so v osrednjem prostoru od protestantizma dalje v vzorčnih besedilih izkazovali stabilno rabo, npr. *boga(t)stvo* 'kraljestvo' (Trubar), *(v)boštvo*, *edinstvo*, *(i)zveličanstvo*, *krivoverstvo*, *prekletstvo*, *veličastvo*.

vsegamogoč). S. Škrabec (1994, II, 204–205) je zagovarjal stališče, da med tvorjenkami *la'kom* in (mlajšo) *la'komàn* ni pomenskega razločka, zato sta pravilni izpeljanki *la'komica* in *la'kommica*.

¹¹ Termine s predponskim obrazilom *ne-* lahko štejemo tudi med modifikacijske sestavljenke, kajti večstopenjsko tvorjenko *nenasitljivost* se da na predhodni stopnji razvezati tudi v skladenjsko podstavo > *ne biti nasitljivost* (Legan Ravnikar 2007b).

V prekmurskem knjižnem jeziku 18. stoletja je bila tvorba krščanskih terminov s priponskim obrazilom *-stvo* bolj razširjena kot v osrednjeslovenskem, npr. *bláženstvo*, *cérkvenstvo* 'cerkvenost', *jedinstvo*, *jeretinstvo*, *králestvo* in *králevstvo*, *pápinstvo*, *prekléstvo*¹² tudi *preklénstvo*, *svèstvo* tudi *svétstvo* 'zakrament', *vadlívánstvo*, *zveličánstvo*, *židòvstvo*.

1.1.3 Izpridevniške izpeljanke z manj rodnimi priponskimi obrazilni morfemi

Manj rodnih ali praktično nerodnih priponskih obrazil za besedotvorni pomen lastnost je precej. Raba niha glede na različne časovne in prostorske koordinate. Poglejmo si nekaj primerov. Protestantski pisci 16. stoletja so zapisovali in tudi sami tvorili izraze s priponskim obrazilom *-ina*, npr. *krivina* 'krivica', *pohlevščina* (konkurenčna terminološka tvorjenka *pohlevnost* je v 16. stoletju redko rabljena, v protireformaciji pa povsem prevlada), *pokorščina* (in redko *pokornost*), *zveščina* (namesto mlajšega termina *zvestoba*). Manjšo rodnost izkazujejo še nekatera priponska obrazila z ustaljeno rabo tvorjenk na vsem slovenskem etničnem prostoru. Številčno prednost ima vzorec izpeljave z obrazilom *-je*: (*i*)*zveličanje*, *ferdamanje*, *poštenje*, (nebeško) *veselje*. Ostali tvorbeni vzorci so potrjeni s po dvema tvorjenkama, ki imajo znotraj terminološkega sistema krščanske terminologije pomembno mesto: *-oba*: *hudoba*, *lenoba*; *-da*: *krivda*, *pravda*; *-ica*: *pravica*, *resnica*; *-ota*¹³: *dobrota*, *slepota*. V splošnem izrazju je izbor priponskih obrazil v tej pomenski kategoriji neprimerno večji. V prekmurskem knjižnem jeziku so v razmerju do »osrednjih« terminoloških tvorjenk izpričani razlikovalni obrazilni morfemi, ki se pripenjajo na enako podstavo, npr. *-ouča* in *-oča*: *čistouča*¹⁴ (*čistost* v osrednjem knjižnem jeziku), *krotkouča* (v terminološkem pomenu tudi besedotvorna varianta *krotkost*), *-ošča*: *milošča* (*milost* v osrednjeslovenskem knjižnem jeziku). V vzorčnih besedilih evangeličanskih in katoliških prekmurskih piscev 18. stoletja je v liturgičnem pomenu rabljen le izraz *čistoča*, na kar kažejo tudi zbrani slovarski pomeni, medtem ko sta za splošni pomen 'stanje brez umazanije' potrjeni besedotvorni varianti *čistost* in *čistouča* (Novak 2006). Med zgledi v tej pomenski kategoriji izstopa tudi arhaični termin, izpeljan z neproduktivnim priponskim obrazilom *-ot*: (večni) *život* 'življenje'.

¹² Onaglašeni zgledi so citirani iz *Slovarja stare knjižne prekmurščine* Vilka Novaka, v katerem so navedena gesla, ki so se oblikovala na podlagi gradiva od Temlinovega katekizma iz leta 1715 do Košičevih zgodb iz leta 1914.

¹³ Boškovič ugotavlja, da je obrazilni morfem *-ot'a* poleg *-ota* (oboje za abstraktna poimenovanja) značilen za zahodnojužnoslovenska jezika slovenščino in srbohrvaščino in med njima z redkimi izjemami ni pomenskih odtenkov. Posebej opozarja na pomensko razlikovanje pri tvorjenkah *čistoča* v materialnem smislu 'odstotnost umazanije' in *čistota* v abstraktnem pomenu (1984, 267).

¹⁴ Naglašeni priponski morfem *-ouča* je bil produktiven v prekmurski splošni leksiki (Novak 2006), npr. *krotkouča*, *mokrouča*, *slatkouča*, *svetlouča*, *teškouča*, *toplouča*, *velikouča*. Enako velja za različico *-oča*, npr. *besnoča*, *britkoča*, *dragoča*, *dugoča*, *ednakoča*, *grdoča*, *krhkoča*, *lehkoča*, *mokroča*, *nagoča*, *sladkoča*, *suhoča*, *teškoča*, *toploča*.

1.2 Izpridevniške terminološke tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti ali stanja (s slovnično kategorijo živosti)

1.2.1 Konverzni samostalniki

Jezikovna analiza je pokazala, da je konverzija produktiven postopek tvorbe¹⁵ liturgičnih terminov.¹⁶ Konverzni samostalniki se po večini oblikujejo s prevedbo lastnostnih pridevnikov (v eni stopnji) ali pridevniških deležnikov (v dveh stopnjah), ki jim v imenovalniku in tožilniku ednine moškega spola dodamo oblikotvorni morfem *-i*, oziroma gre za besednovrstno spremembo pridevniške besede v določni obliki v samostalnik.¹⁷ V izbranih nabožnih priročnikih so poleg produktivnosti tvorbe krščanski termini izkazovali tudi najpogostejšo rabo. Konverziji so bili podvrženi lastnostni pridevniki v izhodiščnem ali prenesenem pomenu, ki označujejo vernike ali nevernike po telesnih značilnostih ter po duševnih in duhovnih lastnostih ali trajajočem stanju (pridevniški deležniki). Izjemoma so se »sprevrgli«¹⁸ vrstni pridevniki na *-ski*: *duhovski*, *malikovski*, z ženskospolskim obrazilom *-ska*: (duhovska) *gosposka* ter na *-nji*: *bližnji*. Posamostaljenje so doživele po metaforičnem pomen-skem prenosu oblikovane modifikacijske izpeljanke na *-ji*: *višji* in *-ši*: *mlajši* (tudi ženskega spola *mlajša* 'joginja'), *stariši*.¹⁸ Tudi konverzija pridevnika v srednjem spolu na *-o*: *dobro*, *hudo* ostaja posebnost. Za te primere je praviloma značilno, da so edninski, medtem ko je večina zgledov konverzije iz lastnostnih pridevnikov izpričana v množini (splošnost nasproti individualnosti!). Iz sobesedilne rabe je tudi razvidno, da so konverzni termini stilno nevtralni izrazi, medtem ko splošni izrazi lahko po posamostaljenju preidejo med stilno zaznamovano besedje.

1.2.1.1 Tvorba krščanskih terminov po konverziji je znana iz Brižinskih spomenikov, npr. *sveti* 'svetnik'. Od prve slovenske knjige prevladujejo zgledi z domačo besedotvorno podstavo, ki so navadno množinski (nosilci lastnosti niso individualizirani), ni pa nujno. Označujejo človekov zunanji izgled, npr. *čisti*, *gnusni*, *grdi*,

¹⁵ Nekateri slovničarji izražajo dvom, ali je to pravi tvorbeni postopek, saj gre pri konverziji (v našem primeru substantivizaciji) za nastanek nove besede s spremembo besednovrstne kategorije brez dodajanja obrazilnih morfemov. Podstava se ne menja niti glasovno niti naglasno, samo prevzema sintaktične in (ne nujno) morfološke lastnosti nove besedne vrste (Babić 1986, 35–36).

¹⁶ Pri raziskovanju postopkov za poimenovanje novih pojmov v 16. stoletju (Novak 2000, 115) je bila že ugotovljena živost besedotvornega sistema, ki se kaže skozi produktivne besedotvorne tipe, kateri so bili v 16. stoletju zelo produktivni – tudi na primeru posamostaljenja pridevnikov. Prim. pripombo o številčnosti samostalnikov, tvorjenih iz pridevnikov po konverziji (Vidovič - Muha 1986, 357).

¹⁷ V 16. stoletju se je konverzija izvršila tudi pri nekaterih izpeljanih ali zloženih pridevnikih v nedoločni obliki, kar je eksplicitno razvidno le v imenovalniku ednine moškega spola. Nedoločno in določno obliko pridevnika v samostalniški rabi izkazujejo vsaj naslednji pari lastnostnih pridevnikov, npr. *bogaboječ* – *bogaboječi*, *duhoven* – *duhovni*, *maloveren* – *maloverni*, *moder* – *modri*, *pravičen* – *pravični*, *živ* – *živi*. Enako velja za pridevniške deležnike s prevzeto podstavo, npr. *zastopen* – *zastopni*, *žalban* – *žalbani* (Legan Ravnikar 2007a, 113).

¹⁸ Prim. pomenske razlage primernika *stariši* na podlagi gradiva slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja (Premk 2000, 86).

lepi, mali, majceni, majheni, mokri, veliki, visoki, ali duhovne in duševne lastnosti, npr. *dobri, dobrotljivi, grozoviti, hudi, hudobni, krivi, krijžejni* (konverzija zloženke z enomorfemskim medponskim obrazilom!), *krivični, krotki, lakotni, lažnivi, leni, ljubeznivi, mrtvi, nagli, nori, pobožni* (konverzija tvorjenke iz predložne zveze!), *pošteni, potrebni, preprosti, prevzetni, prijetljivi, prijaznivi, prilizavi, revni, sladki, šibki, tihi, togotni, verni, vbogi, zanikrni, zli, zvesti, žalostni*. Delež deležniških pridevnikov na *-n*, izjemoma na *-t* ali *-č*, ki so bili podvrženi konverziji, ni zao-stajal za pridevniki, npr. *(i)zgubljeni, (i)zveličani, križani, očiščeni, odpahnjeni, odstavljeni, pogubljeni, pohlevni, poklicani, posvečeni, potlačeni, povzdigovani, vsegamogoči, zakleti, zaobljubljeni, zapuščeni, zatajeni*. Do razsvetljenstva so se v besedilnih virih ohranjali tudi primeri konverzije pridevnikov in pridevniških deležnikov s prevzeto podstavo iz nemščine, med katerimi so najfrekventnejši naslednji zgledi: *brumni, cagavi, ferdamani in ferdamnani, firmani, ofertni, vtrajgljivi, zašpotovani, žegnani*.

1.2.1.2 Pri protestantskih piscih 16. stoletja je malo zgledov konverznih samostalnikov, ki se izmenjujejo z izpeljanimi besedotvornimi različicami.¹⁹ Zmenjava je pretežno potekala z izpeljankami na *-ec* ali *-ik*. Tipični so naslednji zgledi: *gluhi – glušec, gobavi – gobavec, hromi – hromec, mutasti – mutec, ofertni – ofertnik, ohranjeni – ohranjenik*. Številčno razmerje med konverznimi samostalniki in sopolomskimi izpridevniškimi priponskimi tvorjenkami se je v kasnejših stoletjih prevesilo v prid drugih.

1.2.1.3 V prekmurskem knjižnem jeziku je izpričanih manj zgledov konverznih terminoloških tvorjenk, čeprav je bil ta postopek oblikovanja liturgičnih terminov produktiven. Prevladujejo »spreobrnjeni« *pridevniški deležniki, kot blagoslovljeni, krstšeni, namazani* (v vzhodnoštajerski knjižni različici *pomazani* 'maziljeni'), *potrdjeni, skvarjeni, trouštajouči, vadlívajouči, vörújouči in vörvájouči, vsamogouči in vsemogouči, vzhšt. moleči in pismovučeni*.

1.2.2 Izpridevniške izpeljanke z nenaglašnim in naglašnim priponskim obrazilom -ik za moški spol in parnim obrazilom -ica ženskega spola

Največ izpridevniških terminoloških tvorjenk se tvori s priponskim obrazilnim morfemom *-ik*, ki se po primerjavi z izpeljankami v splošni rabi izkazuje kot temeljni priponski morfem izpridevniške tvorbe v slovenščini.²⁰ Že iz zgodnje dobe

¹⁹ Primerjava delov besedila z Luthrovo prevodno predlogo (*Die gantze Heilige Schrift*, 1545) in sodobnim slovenskim standardnim prevodom (*Sveto pismo stare in nove zaveze*, 1996) je pokazala, da je razlogov za tolikšno razširjenost konverzije več (Legan Ravnikar 2007, 116–120). Biblični in katekizemski teksti so bili primeren tematski okvir in tudi vplivu nemške predloge lahko pripišemo določen delež. Bolj upravičeno pa govorimo o vzporednem razvoju in razmahnitvi postopka konverzije v slovenščini in nemščini. Konverzija je bila enostaven, ekonomičen, zato v starejši dobi oblikovanja knjižnega jezika in tudi besedotvornega sistema pripraven tvorbeni postopek.

²⁰ Priponsko obrazilo *-ik* se pri samostalniških izpeljankah iz pridevniških podstav v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1970–1991) s skoraj četrtino vseh tvorjenk uvršča na prvo mesto. Med najproduktivnejšimi obrazili moškega spola je tudi *-ec*, ki se razvršča na tretje mesto (Stramljč Breznik 1999, 15).

pokristjanjevanja naših prednikov so znani zgledi, kot *grešnik*, *izvoljenik*, *močenik*, *vernik* (božji) 'duhovnik', (božji) *zakonik* 'svečenik', *zoprnik* 'hudič' (Brižinski spomeniki). To kaže na tisočletno tradicijo tovrstnih tvorjenk in hkrati veliko stabilnost danega besedotvornega modela za tvorbo krščanskih terminov. Pri protestantskih piscih so najpogosteje izpričane naslednje terminološke tvorjenke z nenaglašnim obrazilnim morfemom *-ik*: *grešnik*, *hudobnik*, *lakomnik*, *mašnik*, *martrnik*, *nevernik* (< neveren), *ofertnik*, *podružnik*, *pokornik*, *prešustnik*, *sovražnik*, *zoprnik*, *žalbanik*; manj je zgledov za izpeljanke z naglašnim priponskim obrazilom *-ik*,²¹ npr. *dolžnik*, *krščenik*, *lažnik*, *oblastnik*, *ohranjenik*, *učenik*. Po omejenih gradivskih virih se tvorjenkam v protireformaciji pridruži še *puščavnik*. V dobi razsvetljenstva, ki ga zaznamujejo pokrajinske knjižne različice, v osrednjem knjižnem jeziku izstopajo različice *martrnik*, *matrnik* in *mantrnik* (v koroški knjižni različici). Na vzhodnoslovenskem jezikovnem prostoru so potrjeni razlikovalni zgledi z nenaglašeno in naglašeno različico (za podpičjem) priponskega obrazila *-ik*, npr. *dühovnik*, *darovnik*, *dužnik*, *manternik*, *pokornik*, *pravdenik* 'pismouk', *sredbenik*, *vernik*; *betežnik*, *krstšenik*, *močenik*, *püščenik*, *redovnik*. V vzhodnoštajerski knjižni različici najdemo enake ali tvorjenke, ki se razlikujejo od prekmurskih po besedotvorni podstavi ali po glasoslovnih posebnostih v njej, npr. *bolenik* (poleg *betežnik*), *pridružnik*, *samotnik*, *zovražnik*, *župnik* (Muršec).

Nenaglašnemu priponskemu obrazilu *-ik* pripada naglašeni parni obrazilni morphem ženskega spola *-ica*. Tudi ta besedotvorni vzorec izpridevniške izpeljave se v terminološki rabi potrjuje najprej v predknjižni tradiciji, npr. *svetica*²² v Stiškem rokopisu, in v vzhodnoslovenski obredni tradiciji evangeličanov in katolikov, kot jo izkazujejo nabožna besedila prekmurskih piscev 18. stoletja in vzhodnoštajerskih piscev do štiridesetih let 19. stoletja. Produktivnost tvorbe in frekvenca terminoloških tvorjenk ženskega spola je v besedilih precej manjša kot pri izpeljankah moškega spola. V osrednjem slovenskem prostoru so v tristo letih, kolikor zajemajo naši besedilni viri, najpogosteje potrjeni zgledi z nenaglašnim in (za podpičjem) naglašnim priponskim obrazilom: *grešnica*, *marternica*; *krščenica*, (božja) *porodnica*. V vzhodnoslovenskih knjižnih različicah izstopa sopomenski termin starocerkvenoslovenskega izvora, ki se je tvoril z medponsko-priponskim zlaganjem: *bogorodica*. Tudi arhaični krščanski termin iz števniške podstave se je izpeljeval z ženskospolskim

²¹ Nenaglašeno in naglašeno različico priponskega obrazila *-ik* smo ločili na podlagi onaglašnih iztočnic iz Novakovega slovarja (2006).

²² *Svetik* je potrjen v vseh treh poznosrednjeveških jezikovnih spomenikih: v apostolski veri Celovškega rokopisa *občina svetkov*, v Starogorskem rokopisu na identičnem mestu *gmajna vseh svetikov*, v Stiškem rokopisu je dvakrat potrjen *svetik* (*vse božje svetike inu svetice da mi račite prositi, volnu vdal ti oblasti tiga hudiča inu nega svetikom* – iz sobesedila izluščimo antitetični pomen, ki kaže na stilno zaznamovano tvorjenko v ne-terminološki rabi) in enkrat konkurenčna izpeljanka *svetnik*. V protestantizmu je *svetik* arhaizem, ki ga je iz katoliške obredne tradicije sprejel le še Trubar. Nova tvorbena vzorca z obrazilnima morfemoma *-nik* in *-nica*, tipična za izglagolsko in izsamostalniško izpeljavo, sta se verjetno uveljavila zaradi navidezne analogije z besedotvornim vzorcem z obrazilom *-ik*, npr. *grešnik*, *martrnik*. Tvorba po analogiji se vedno znova dokazuje kot odločilni znotrajjezikovni razlog oblikovanja terminoloških tvorjenk.

priponskim obrazilom *-ica*: (sveta) *trojica*. Ekvivalent v vzhodnoslovenski obredni tradiciji je besedotvorna različica z obrazilnim morfemom srednjega spola *-stvo*: *trojstvo*,²³ ki je v dani besedotvornopomenski kategoriji nepričakovan.

1.2.3 Izpridevniške izpeljanke s priponskim obrazilom *-ec* moškega spola in *-ka* ženskega spola

Po naših virih sodeč je tvorbeno najbolj produktivnemu obrazilu *-ik* vztrajno konkurirala izpeljava s priponskim obrazilom *-ec*. Pri protestantskih piscih so se po analogiji poleg domačih, npr. *krivec*, *mrtvec*, *mrlec*, *pijanec*, *vbožec*, tako tvorile tudi izpeljanke s prevzeto besedotvorno podstavo, npr. *šentavec*, *špotljivec*. V razsvetljenstvu je dani besedotvorni vzorec dobil nov zagon, ki se kaže v dejstvu, da je izpodrival starejše ustaljene tvorjenke, npr. v rabo je prodiral *krščenec* namesto *krščenik*, *mučenec* namesto *mučenik* in *močenik*, *posvečenec* namesto izglagolske tvorjenke *posvetitel*, *birmanec* namesto konverznega termina *firmani*. V vzhodnoštajerski knjižni različici je bil tvorbeni vzorec produktiven med splošnim besedjem, npr. *bogatec*, *boječlivec*, *skopec* 'skopuh', *gizdavec*, *slabec* 'slabič', *lybec* 'ljubček' (Rajh 2002, 114), in terminološkim besedjem, npr. *obredenec*, *potrdenec* (*potrda* namesto *firma*, *birma*), *svetec*, (*v*)*učenec*. Med terminološkimi ustreznici ženskega spola so v gradivu izpričani zgledi, ki se pripenjajo na enako podstavo kot moškospolske izpeljanke, npr. *obredenka*, *odrešenka*, *potrdenka*.

1.2.4 Izpeljanke z nerodnimi priponskimi obrazili

Primerjalna analiza je pokazala, da so za vsako dobo v vseh besedotvornopomenskih kategorijah izpridevniških tvorjenk značilni neproduktivni obrazilni morfemi. V prvi dobi knjižnega jezika se je za pomen nosilec lastnosti ali stanja ustalil obrazilni morphem *-nik*, vendar je izpeljava z njim v nasprotju z izglagolsko izpeljavo ostala povsem na obrobju tvorbenih možnosti: *svetnik*, *jetnik*. Enako velja za parni obrazilni morphem ženskega spola *-nica*: *svetnica*, ki je nastal pod vplivom obrazila za moški spol, sicer je to priponski morphem za besedotvorni pomen kraj (Škrabec II, 204). Od Stiškega rokopisa iz 15. stoletja dalje lahko v osrednjem slovenskem prostoru zasledujemo prav tako pogosto rabljen termin z redkim morfemom izpridevniške tvorbe *-ič*: *hudič* (namesto *vrag* na severovzhodu), ki je bil sredi 19. stoletja tudi sprejet v enotni novoslovenski knjižni jezik.

1.3 Izpridevniške terminološke tvorjenke z besedotvornim pomenom nosilec lastnosti ali stanja (s slovnično kategorijo neživosti)

Ta pomenska kategorija je med krščanskimi termini redko uresničena. Trubar je namesto termina *sakrament* večkrat zapisoval izpeljanko s priponskim morfemom *-inja* (skrivna) *svetinja*; termin je v današnjem pomenu 'relikvija' izpričan od

²³ Krščanski termin *trojica* se pojavlja le izjemoma, verjetno pod vplivom osredneslovenske protestantske knjižne produkcije, in sicer v protestantskih katekizmih F. Temlina (1715) in Š. Kuzmiča (1754) (Novak 2006).

katoliške obnove iz 17. stoletja dalje. V slovarju stare knjižne prekmurščine je potrjen termin *svetina* 'svetišče', medtem ko ima poimenovanje za relikvije drugačno tvorbeno motivacijo: (sveti) *ostanki*. V vzhodnoštajerski knjižni različici (Dajnko) se od začetka 19. stoletja pojavljata izpeljanki s priponskim obrazilom *-ec*: *presmec* 'kruh' in *-je*: *razpetje* 'razpelo'.

1.4 Izpridevniške terminološke tvorjenke z besedotvornim pomenom mesto

Skozi vsa obdobja slovenske jezikovne zgodovine se na vsem etničnem ozemlju pojavlja vzorec izpridevniške izpeljave z drugotnim priponskim obrazilom *-stvo*: *kralje(v)stvo*.

1.5 Izpridevniške terminološke tvorjenke z besedotvornim pomenom čas

Tudi za besedotvorni pomen čas so v nabožnih besedilih izpričani le neproduktivni obrazilni morfemi. Za obredno tradicijo osrednjeslovenskega prostora je značilno priponsko obrazilo *-ik*: *praznik*, za severovzhodni del pa *-ek*: *svetek*. Za praznični dan v cerkvenem letu je v vseh pokrajinskih knjižnih različicah razširjen termin *svečnica*, pri katerem se na besedotvorno podstavo pripenja večpomenski priponski morphem *-ica*.

2 Sklep

Skromnejša zastopanost tvorbenih vzorcev izpridevniške tvorbe, malo realiziranih besedotvornih načinov (povsem prevladuje navadna izpeljava!) in neenakomerna številčna zastopanost obrazilnih morfemov znotraj posameznih besedotvornopomenskih kategorij je pravzaprav pričakovana. Podobno sliko je namreč pokazala že jezikoslovna analiza samostalniških tvorjenk iz glagolske (Legan Ravnikar 2005) in iz samostalniške podstave (Legan Ravnikar 2007b). Liturgične terminološke tvorjenke iz pridevnika in pridevniškega deležnika so se po večini oblikovale po najproduktivnejših besedotvornih načinih in s priponskimi obrazili, ki so bili ustaljeni v splošnem besedju. Specializirani obrazilni morfemi, ki se pojavljajo v sodobnih terminoloških sistemih, med temeljnimi krščanskimi termini v osnovnih verskih priročnikih niso izkazani.

Viri

Jožef Burgar, 1833, LISTI IN EVANGELJI (MOLITVE PER SLUSHBI BOSHJI S GLAVINO KERSHANSKIGA UKA), Ljubljana.
Janez Čandik, 1615, CATECHISMUS, Augsburg.

- Peter Dajnko, 1826, EVANGELIA INU LISTUVI, Radgona.
-- 1826, VELIKI KATEHIZEM, Radgona.
Jurij Dalmatin, 1580, CATEHISMVS, Ljubljana.
-- 1585, AGENDA, Wittenberg.
Ožbald Gutsman, 1780, EVANGELIE INO BRANIE ALI PISME (nemško-slovenski), Celovec.
-- 1790, TA VELKI KATEKISMUS S PRASHANJAMI INU ODGOVARM, Celovec.
(Janez Adam Gaiger) Hipolit, 1715, EVANGELIA INU LYSTUVI (CATECHISMUS), Ljubljana.
Jurij Japelj, 1779, 1787, TA VELIKI KATEKISMUS S PRASHANJAMI INU ODGOVORMI, Ljubljana.
-- 1787, LYSTI INU EVANGELIA, Ljubljana.
Luka Jeran, 1852, KERŠANSKI JUNAK ALI MOLITVENE BUKVICE ZA SLOVENSKE VOJAKE IN SPLOH KATOLIŠKE MLADENČE, Ljubljana.
Matija Kastelec, 1688, NAVUK CHRISTIANSKI, Ljubljana.
Sebastijan Krelj, 1566, OTROZHIA BIBLIA, Regensburg.
Anton Krempl, 1843, SVETI NEDELNI IN SVETEŠNI EVANGELJI, Gradec.
Mikloš Küzmič, 1780, KRATKA SUMMA VELIKOGA KATEKIZMUSA, Sopron.
-- 1783, KNIGA MOLITVENA, Sopron.
Števan Küzmič, 1754, VÖRE KRSZTSANSZKE KRATKI NAVUK, Halle.
Jožef Muršec, 1850, BOGOČASTJE SV. KATOLŠKE CERKVE, Gradec.
Franc Mihael Paglovec, 1741, EVANGELIA INU BRANIE (CATECHISMUS), Ljubljana.
-- 1742, 1767, SVESTI TOVARSH ENGA SLEDNIGA CHRISTIANA (CATECHISMUS), Ljubljana.
(Ignacij Parhamer), 1760, CATECHISMUS, Ljubljana.
-- 1777, KNISHIZA SPITAVANYA TEH PET GLAVNIH SHTÜKOV KERSHANSKEGA NAVÜKA, Gradec.
Marko Pohlin, 1768, TA MALE CATECHISMUS, Dunaj.
Janez Ludvik Schönleben, 1672, EVANGELIA INU LYSTUVI (CATECHISMUS), Gradec.
Anton Martin Slomšek, 1845, SVETI EVANGELJI (KATEKISEM SVETE KATOLSHKE VERE), Celje.
-- 1851, 1869, MALI KATEKIZEM ZA PERVOŠOLCE, Dunaj.
Franc Ksaver Taufferer, 1770, 1804, KRATKI SAPOPADIK KERSHANSKIGA NAVUKA SA OTROKE INU KMETISHKE LUDY, Ljubljana.
Ferenc Temlin, 1715, MALI CATECHISMUS, Halle.
Primož Trubar, 1550, CATECHISVMS, Tübingen.
-- 1555, CATECHISMVS, Tübingen.
-- 1564, CERKOVNA ORDNINGA, Tübingen.
-- 1575, CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA, Tübingen.
Valentin Vodnik, 1811, KERSHANSKI NAVUK SA ILLIRSKE DESHELE, Ljubljana.

Listkovno gradivo, zbrano s popolnimi izpisi del slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja, Hrani Sekcija za zgodovino slovenskega jezika Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

Literatura

- Bajec, Anton, 1950, *Besedotvorje slovenskega jezika*, I Izpeljava samostalnikov, Ljubljana.
- Babič, Stjepan, 1986, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku*, Nacrta za gramatiku, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za filologiju, Knjiga 62, Zagreb.
- Boškovič, Radoslav, 1984, *Osnovy sravnitel'noj grammatiki slavjanskih jazykov, Fonetika i slovoobrazovanije*, Sostavila i perevela N. M. Elkina, Moskva.
- Legan Ravnikar, Andreja, 2001/2002, *Obredna terminologija v razvoju slovenskega knjižnega jezika (Od Brižinskih spomenikov do ustalitve enotne knjižne norme sredi 19. stoletja)*, Doktorska disertacija, Ljubljana, Filozofska fakulteta.
- Legan Ravnikar, Andreja, 2005, Izglagolske krščanske terminološke tvorjenke v slovenskih nabožnih priročnikih do srede 19. stoletja, *Razvoj slovenskega strokovnega jezika*, Obdobja 24 – Metode in zvrsti (v tisku).
- Legan Ravnikar, Andreja, 2007a, O konverziji kot postopku knjižne (terminološke) tvorbe pri slovenskih protestantskih piscih 16. stoletja, *Riječ, Časopis za slavensku filologiju*, 13/2, Rijeka, 108–127.
- Legan Ravnikar, Andreja, 2007b, Izsamostalniške krščanske terminološke tvorjenke v razvoju slovenskega knjižnega jezika, *Slavistična revija* 55/1–2, 191–209.
- Merše, Majda, 1989, Izpridevniški glagoli v Dalmatinovi Bibliji, *Slavistična revija* 37/1–3, 189–200.
- Merše, Majda, 1990, Jezikovne spremembe v Trubarjevih prevodih Nove zaveze, *Razprave – Dissertationes*, SAZU, Razred za filološke in literarne vede, 163–179.
- Mikhailov, Nikolai, 1998, *Frühslowenische Sprachdenkmäler*, Die handschriftliche Periode der slowenischen Sprache (XIV. Jh. bis 1550), Amsterdam – Atlanta.
- Novak, France, 2001, Kako so protestantski pisci 16. stoletja poimenovali nove pojme, *450-letnica slovenske knjige in slovenski protestantizem*, Ljubljana, Slovensko protestantsko društvo in Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 103–120.
- Novak, France, 2004, *Samostalniška večpomenskost v jeziku slovenskih protestantskih piscev 16. stoletja*, Zbirka Linguistica et philologica, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Novak, Vilko, 1988, *Odzadnji slovar stare knjižne prekmurščine*, Seznam besed hrani Sekcija za zgodovino slovenskega jezika ISJFR ZRC SAZU v Ljubljani (tipkopis).
- Novak, Vilko, 2006, *Slovar stare knjižne prekmurščine*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Orožen, Martina, 1996, *Poglavja iz zgodovine slovenskega knjižnega jezika*, (Od Brižinskih spomenikov do Kopitarja), Ljubljana, Filozofska fakulteta.

- Orožen, Martina (ur.), 2005, *Tinjska rokopisna pesmarica*, Zora 40, Maribor, Slavistično društvo.
- Pleteršnik, Maks, 1894–1895, *Slovensko-nemški slovar I–II*, Ljubljana.
- Premk, Francka, 2000, Posebni načini izražanja primerniške in presežniške mere pri slovenskih protestantih, *Riječ 6/2, Časopis za filologiju*, Rijeka, 77–91.
- Rajh, Bernard, 2002, *Od narečja do vzhodnoštajerskega knjižnega jezika*, Zora 19, Maribor, Slavistično društvo.
- Stabej, Jože, 1997, *Slovensko-latinski slovar* po: Matija Kastelec – Gregor Vorenc, *Dictionarium latino-carniolicum (1680–1710)*, Ljubljana, Založba ZRC.
- Stramljič Breznik, Irena, 1999, Prvostopenjske samostalniške izpeljanke iz pridevniških podstav v SSKJ, *Prispevki iz slovenskega besedoslovja*, Zora 7, Maribor, Slavistično društvo, 13–120 .
- Toporišič, Jože (ur.), 1994, 1994, 1995, 1998, *Stanislav Škrabec, Jezikoslovna dela I–IV*, Nova Gorica, Frančiškanski samostan Kostanjevica.
- Toporišič, Jože, 2000, *Slovenska slovnica*, Četrta, prenovljena in razširjena izdaja, Maribor, Obzorja.
- Vidovič - Muha, Ada, 1986, Neglagolske tvorjenke v Trubarjevi Cerkovni ordningi, *16. stoletje v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 6*, 349–374.
- Vidovič - Muha, Ada, 1988, *Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zložen*, Ljubljana, Partizanska knjiga, Znanstveni tisk.
- Vidovič - Muha, Ada, 1989, Zgradba tvorjenk v Brižinskih spomenikih, *Srednji vek v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, Obdobja 10*, Ur. J. Toporišič, Ljubljana, Filozofska fakulteta, 51–62.

Deadjectival Christian Terms in Literary Slovenian to the Mid-19th Century Summary

This article discusses coined words for Christian terminology in literary Slovenian formed from adjectival bases from the mid-16th to the second half of the 19th century. Among extant medieval manuscripts (basic prayer forms), pre-literary Christian tradition was taken into account. Liturgical terms, which represent the oldest segment of Christian terminology, were separated from the basic religious manuals from this 300-year period. Comparative linguistic analysis demonstrates that coined terminology was formed following the most productive word-formative patterns and using affixal morphemes created in general vocabulary. In the word-formative semantic category of quality or condition, the most productive word-formative pattern is derivation using the suffix -ost (for example, milost 'grace', pobožnost 'piety', svetost 'holiness', and večnost 'eternity'); the second most productive affixal morpheme is -stvo (for example, blaženstvo 'beatitude', svetstvo 'holiness', and zveličanstvo 'redemption'). Other terminological coined words were formed using relatively unproductive affixal morphemes that could differ in the 18th-century regional literary versions; for example, -ina (krivina 'guilt') and -je (zveličanje 'redemption') in the central Slovenian literary language,

or -ošča (milošča 'grace'), -ot (život 'life') in the Prekmurje literary language. Conversion is typical of deadjectival coined words in the word-formative semantic category of quality or condition (animate). Using this process, adjectives and adjectival participles were converted into nouns; for example, krivični 'the guilty', krotki 'the meek', mrtvi 'the dead', živi 'the living'; križani 'the crucified', očiščeni 'the purified', poklicani 'the called', and posvečeni 'the consecrated'. In terms of word formation, the most productive affix is the morpheme -ik, and derived terms in -ik also exhibit the most frequent use in the sample texts (for example, dolžnik 'debtor', grešnik 'sinner', martrnik 'martyr', and krščenik 'Christian'). The only competing affix is -ec, which was gradually replaced by the morpheme -ik in later periods; for example, mučenec instead of mučenik and močenik (all 'martyr'). In the same semantic category, derivatives with unproductive suffixes – for example, -nik (svetnik 'saint') and -ič (hudič 'devil') – show frequent use. In the remaining three word-formative semantic categories, coined Christian terms occur only exceptionally; for example, a place with the suffix -stvo (nebeško kraljevstvo/kraljestvo 'kingdom of heaven').